

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

**Historia Colloqvii Ieverensis Inter Lutheranos Et
Reformatos Anno clō lō LXXVI. instituti, Ex Idoneis
Monumentis Adornata**

Feustkingius, Johannes Henricus

Servestae, 1707

Cap. II. De Occasione & Causa Instituto Apud Jeverenses Colloqvii.

urn:nbn:de:gbv:45:1-3394

placidissime sustulit, adeoque felicitatem in se speratam est consecutus. Et hæc fuerunt, quæ breviter commemoranda judicavimus de Colloquii Jeverensis autore, qui ita certe vixit, ut magnitudine animi & rerum gestarum imperium, sed pietate & cura religionis ecclesiam impleverit: ita vero mortuus est, ut triste desiderium pietatis suæ bonis omnibus & posteris reliquerit.

C A P. II.

De

OCCASIONE & CAUSA
INSTITUTI APUD JEVERENSES
COLLOQUII.

§. I.

Occasionem & colloquii causas expositurus, non repetam initium ab ovo, quod ajunt, videlicet à commemoratione originis contentionum inter Lutheranos & Reformatos, sed præsentis instituti causas explicabo. Qui curiositatem optimi Comitis in hoc negotio redarguunt, ipsi maxime videntur hoc loco accusandi. Ea certe fuit Divi Herois pietas in Deum, & in Dei ministros, divinæque legis interpretes propensio, ea gravitas, severitas, is in religionem orthodoxam zelus, ut curiositatis crimen piissimo Comiti impingi minime debeat aut possit. Non latuit sapientissimum Johannem, quantæ molis & momenti rem, expositam omnium judiciis, tanta inprimis ex Belgis ingeniorum varietate & licentia, susciperet: denique, non
abs-

absque magna molestia hoc ipsum perfici posse, optime perspectum habuit. Hæc autem omnia vicit veritatis zelus, atque erga Jeverenses, quos Zwingliani, & suspecti quidam fratres infestabant, sincerus amor: posthabitis igitur omnibus, huic rei unice vacare voluit Comes, ut capitales errores & consilia Crypto-Calvinianorum hoc actu detegerentur, atque ad amplificanda ecclesiæ Jeverensis pomœria quasi via quædam sternere-
retur.

§. II. Fuit ex Anabaptistarum colluvie homo quidam obscurus, Menno Eibenstochius, qui Johannem Comitem, cujus autoritate actus hic Jeveræ fuit institutus, de religionis suæ certitudine & veritate dubitasse, eoque sine colloquium hoc indictum, ut scrupulus animo eximeretur, secum demurmuravit. Quæ certe calumnia est Anabaptistica, & summa Alastoris in Heroem injuria. Voluit pius Comes in hoc solenni actu ordinationis suæ sacrae exponi fundamenta, & quid à Pastoribus Calvinianis in ea desiderari posset, diligenter examinari. Deinde, etiam hoc spectavit, ut in tali congressu unum atque alterum, quem à vero religionis scopo aberrare judicabat, ad veræ religionis gremium adduceret, patefacto videlicet mendacio, & illustrata veritate. Quæ vero ista cavillandi libido est, quando doctrinæ cœlestis illustrandæ gratia disputatio publice indicitur, id eo rapere, quasi is, cujus autoritate id fit, de religione dubitet? Anne hoc est tenebra bipenni omnes

occasiones congressuum & collationum de doctrina, in univcrsum refecare.

§. III. Nunc, ut redeam ad propositum, veram colloquii causam commemorabo. Cum fanaticorum errores viderentur in ecclesiis Oldenburgensibus repressæ & hinc exterminatæ, & restarent dissidia quædam circa ritus, & externa ecclesiæ: cogitavit inclytus Comes de dissidiis istis, idonea ratione componendis. Et hac in re Constantini & Theodosii exemplum imitatus & secutus est, & sine dubio non tam humano affectu, quam Spiritus S. impulsu, negotium hoc in gloriam Dei, & veritatis propagationem, & in ecclesiarum & Scholarum, in terris Oldenburgensibus Augustanam Confessionem profitentibus, utilitatem, & salutarem & quietem concordiam, intrepide aggredi cœpit. Re igitur cum aliis deliberata, An. clō 10 LXXIII. feriis votis requisitus est in arcem Oldenburgensem D. Nicolaus Selneccerus, invictus ille Theologorum Saxoniorum umbo, qui animose & strenue reliquiis sacramentariis restitit, & vetus fermentum expurgare studuit, non metuens invectivas, calumnias, vociferationes, & scorpionum ictus atque morsus. Huic præstantissimo Viro, qui ob magna in ecclesiam merita, atque summam in rebus sacris eruditionem, Theologorum quidam Princeps salutabatur, expositus est animus, & pium studium, & desiderium Comitum, & consilium, quod semper sobrium & moderatum erat, ab ipso est petitum, qui-

quibus rationibus diffidia propter ritus componi atque tolli, & quo modo salutaris concordia conservari, & ad posteros propagari, atque rituum harmonia introduci posset. Intellecta hac tam pia, tam necessaria, tam sancta, & ad seram usque, si quæ futura est, posteritatem merito celebranda voluntate inclyti Herois: Selneccerus, & Deo & Comiti gratias egit, atque unicum medium, quo ad aliquam Concordiam perveniri posse censebat, proposuit, quod erat, ut certæ leges ecclesiasticæ ferantur, & sacra constitutiones promulgentur, quæ essent omnium rituum normæ & cynosuræ, & quibus singuli Ecclesiarum Pastores, & supernarum potestatum Antistites, uti Arnobius Theologos vocat, subscriberent.

§. IV. Consilio isti salutari pro religiosa pietate & incredibili zelo suo locum relicturus Johannes, non Selneccero tantum, generoso illi Christi athletæ, sed & Oldenburgerum & Jeverensium Theologo præcipuo Hermanno Hamelmanno, laborem conscribendi ejusmodi ordinationem, sive constitutionem sacram imponi curavit: in quo certe securus est pios Reges & Principes, Josuam, Davidem, Salomonem, Hiskiam, Josiam, & alios permultos, qui de ritibus & officiis ecclesiasticis juxta verbum Dei provide constituerunt. Illi clementissimo Comitis mandato obsecuti, tanta fide & dexteritate ORDINATIONEM ECCLESIASTICAM adornarunt, ut omni ulteriore censura judicaretur, hodieque judicetur superior.

§. V.

sup. §. V. Quum ergo liber ita esset adornatus, ut nihil amplius potuerit desiderari, petierunt singuli, ejusdem constitutionis sacrae subscriptiones. Et affirmare auisim, Antistites & Pastores ecclesiarum permultos egisse gratias Comiti Oldenburgico, quod ad subscriptionem admitterentur, non paucos quoque ultro obtulisse subscriptionis suae voluntate, quosdam etiam aliquo modo ægre moram tulisse, quod ad subscriptionem in aulam Oldenburgensem non mature requirerentur. Atque hoc ideo refero, ut de mendaciis Conradi Quantii & Johannis Meppelensis constet, quibus rumor spargebatur, quasi coacti, aut ad minimum inviti, nonnulli subscripserint, sie würden nicht unterschrieben haben/wenn sie nicht hätten unterschreiben müssen.

§. VI. Quo pacto autem ex his colloquium Jeveræ enatum fuerit, paucis enarrabo. Cum ita ecclesias Jeverenses esse dissipatas Anabaptistæ calumniarentur, ut nulla fere esset, cui cum altera conveniret, & vero Inclutus Comes videret, publicato libro ordinationis, omnes concertationes Oldenburgenses ita discussas, protritas, & explicatas esse, ut pristina pace & tranquillitate ecclesiæ frui possent: divino plane instinctu in eam cogitationem incidit, qua suscipere magis salutarem mortalium nemo potuit, ut, ad quorundam φιλονομίαν & libidinem coercendam, in dynastia etiam Jeverensi thesaurus iste ecclesiasticus reciperetur. Erant enim in his terris, quas hæreditario jure à piissima illa Heroïna

Maria, divus noster Heros acceperat, homines summe fanatici, qui Vespertilionum instar, ecclesias Jeverenses circumvolitabant, nec minus recto pede ad veritatem Evangelii incedebant: erant, qui nostram doctrinam, omni pudore & metu projecto, multarum hæresium infimulabant, tamen Megalandri Lutheri auctoritatem semper in ore tulerunt, & Augustanæ Confessionis salutarem doctrinam subinde creparunt, & nihil minus quam Lutheri mastiges videri voluerunt: erant tandem in his oris, qui sub scriptis Alberti Hardenbergii, Bremensium Turbatoris, incautis animabus mera toxica propinabant, & antiquatis orthodoxorum libris, nil nisi centones Calvinii insidiosè obtrudebant; quorum fraudes & insidiæ, quantumvis clandestinæ, ut detegerentur, & ecclesiæ Jeverenses ab Hardenbergii veneno præservarentur, JOHANNES, divino zelo incensus, conventum Jeveræ instituit, atque ordinationem ecclesiasticam, ab Oldenburgensibus felici fide receptam, à Theologis exteris quoque approbatam, Jeverensibus etiam ad subscribendum proposuit, eandemque voluit esse *corpus doctrinæ Jeverensis*, quod emi, & in omnibus ecclesiis reponi debuit in usum Ministrorum, ut eidem conformia docerent. *Qua in re illustris Comes, Selneccero judice, in epistola ad Henricum, Archiepiscopum Bremensem, officium omne laude dignum fecit, quod exemplo esse merito debet aliis, præsertim piis magistratibus, ut imitatione sancta &*

d

DEO

DEO grata, eradicari curent blasphemias & deliria, quæ, à manipulo Sacramentario & Anabaptistico, atque aliis impiis, in ipsius ecclesiæ Christi gremio & agro disseminata, opprimunt & suffocant sanctissimum semen verbi divini & Sacramentorum. Id quod pluribus pertractat præfatio libri *Selnecceriani*, de hypostatica naturarum in Christo unione, quæ eam ad rem est conferenda.

§. VII. Commemorabo autem integram rerum gestarum seriem, qua, ad mandatum inclyti Comitum, a Ministris ecclesiarum Jeverensium petitæ sunt subscriptiones, judicium Lectori perbenevolo delegaturus, utrum vel à justitia, vel ab æquitate deflexisse optimus Comes jure dici queat. Ceperunt autem illæ approbationes, anno clō 15 LXXVI. cum insequenti, hoc modo: Primum, nonnulla recitata sunt de consilio vere pio & Christiano, atque cura pro vulneratæ ecclesiæ salute, & salutari concordia perillustris Comitum Oldenburgici, volentis consulere & mederi his terris, contra Adversariorum insidias, & dissidia domestica. *Quibus contentionibus, & intestinis dissidiis, nisi occurratur, metuo*, Johannes ab Halle dicebat, *ne ecclesiæ Jeverenses, non Adversariorum crudelitate, sed nostris certaminibus evertantur.* Et certe, nisi DEUS optimi Comitum oculos mirabiliter aperuisset, veritas negata, dexteritas mutata, doctrina depravata, certitudo adempta, consolatio annihilata, securitas & petulantia plus quam Cyclopica horrendum in modum fuisset
con-

confirmata. Postea, de convocatione Pastorum quædam sunt commemorata, iisdemque mandatum est, ut Evangelicam veritatem secundum sanctam scripturam, & puriora corpora doctrinæ, quæ ecclesia, vel usus diuturnus approbavit, legendaque hæctenus recepit, & in posterum recipiet, prædicent ac explant, nec quicquam eis ex proprio sensu contrarium vel dissonum adjiciant, sed illis semper insistant, quæ ab ipsius sacri codicis verbis, rite ac sane ex Doctorum interpretationibus intellectis, non discordant. Tertio, de ipso ordinationis ecclesiasticæ libro dictum est, quod nihil in eo sit fucatum, nihil obscurum, nihil flexiloquum, aut ambiguum, sed simplicissima ecclesiarum nostrarum doctrina. Cujus subscriptione, si nihil aliud efficitur, tamen hoc summum esset, quod os obstrueretur adversariis, qui promulgabant, Jeverenses cum Jeverensibus pugnare, & Cadmæorum fratrum instar, in propria viscera sævire. His omnibus subjuncta est admonitio, ad omnes & singulos directa, ut unusquisque, suæ conscientiæ rationem habendo, nihil vel in gratiam vel alicujus odium faceret, nec dubia, & hæsitante conscientia librum ordinationis suffragio suo comprobaret, sed, si forte scrupuli in animo hærent, eos aperte, & sine omni metu patefaceret. Ex quibus in proclivi est, nemini, præter voluntatem suam, obtrusum illud scriptum, sed Mystrarum liberrimis judiciis, quid in eo vel probarent, vel rejicerent, Jeveræ esse subjectum.

§. IIX. Hæc, cum a Cancellario D. Johanne ab Halle, summæ & autoritatis, & non fucatae pietatis Viro, publice recitata essent, nemo bonus quicquam in eo desideravit, sed cordati omnes pro beneficio tanto, quo majus in ecclesiam conferri non posset, DEO gratias egerunt, ac librum ordinationis, sine omni hæsitatione, manu menteque approbarunt, non additis, nec reservatis ullis conditionibus. Alii ignari, vel quid scriptum esset in libro, vel an recte omnia scripta essent, causati nescio quas causas, cum JOHANNES HENRICO JAPETO, Schortensium Pastore, subscribere recusabant, postea tamen, perbene ab Hamelmanno informati, subscripserunt, pacemque ecclesiæ, cui uni hæc opera dicata erat, omnibus modis promoverunt. Sed, ut optima quæ serviunt ecclesiæ ædificationi, molimina, nunquam omnibus placuere, ita etiam subscriptio ab omnibus non est impetrata. Duo enim ex Sacramentariorum grege, CONRADUS QVANTIUS, Wadwardensium: & JOHANNES MEPELENSIS, Sillenstedensium ecclesiarum Ministri, quia habebant, quod in ordinatione ecclesiastica, satis frigide desiderarent, subscriptionem declinarunt, quod tamen veritati & bonitati libri nihil præjudicat, quemadmodum conciliorum decretis, atque canonibus, ex eo nihil decedit, quod à complurimis Sectariis principio vel contradictum est, vel quorundam consensus non sine difficultate impetrata.

tratus. Atque hi Duum Viri, nimii Calvinianarum partium studii suspecti, colloquio Jeverensi occasionem suppeditaverunt. Pudebat enim eos errores Zwinglianos profiteri, & tamen in pectore iisdem adstipulabantur, quos, simulandi & dissimulandi artibus, veteratoria quadam calliditate utentes, necesse erat, ne clancularii veritatis hostes magis apertis nocerent, è latebris suis, quibus se abscondebant, protrahere, veramque, quam fucō obtegebant, faciem, ecclesiæ oculis exponere. Hinc ad colloquium Jeverense An. cō 15 LXXVI. perventum est, in quo, utrum Quantius & Meppelensis ad genuinam atque veram de sacra cœna sententiam traduci possent, ab Hermanno Hamelmanno, Henrico Tilingio, atque aliis præsentis & constantis animi Viris, attentabatur. Sed res ita cefit, ut illi in sententiis, hæctenus à se defensis, pertinaciter confisterent, neque horrendos & Sacramentarios errores ejurarent.

§. IX. Sunt adhuc nonnulla, quæ ad LIBRUM ORDINATIONIS pertinent, singularia, & minime prætermittenda, eaque ab aliis vel cursim atque obiter memoriæ tradita sunt, vel penitus neglecta. In quibus exponendis ita versabor, ut brevitatis, quoad ejus fieri potest, per omnia rationem habere velim, & quæ circa scriptum istud observanda erunt, strictim attingenda putem. Illud constat, semper habuisse ecclesias symbola sua: symbola inquam, non tantum

d 3

illa,

illa, quæ in omnibus Christiani orbis partibus recipiuntur, & piorum suffragio approbantur, sed & talia, quæ, post restauratam religionem, particulares ecclesias devinciunt, eas nimirum, quibus præcipue sunt præscripta. Sic Borussia, corpus doctrinæ Prutenicum: Gedanum, Jacobi Wartenii notulam: Luneburgum, corpus doctrinæ Julium: Norimberga, libros, ut vocat, normales: Pomerania, corpus doctrinæ Pomeranicum: Thuringia, corpus doctrinæ Christianæ Thuringicum, suis in ecclesiis voluerunt esse normam, cui omnes Pastores ecclesiarum subscriberent, ut pax & concordia conservaretur. Eodem consilio, laudabili certe & salutari, Oldenburgensium Comes tale scriptum ecclesiæ adornari curavit, quod Pastores, quibus pium propositum hoc, & intentio bona non ignota erat, deinceps approbarent, & communi subscriptione ratum haberent. Confectum illud est Lipsiæ, bono sane, pioque fine ac zelo, non tamen privato arbitrio, sed auspicio supremi Magistratus, si dispositionem respicias, à D. Nicolao Selneccero, sed lingua vernacula Jenæ impressum, Ao. cl^o 1707. LXXIII. typis Donati Ritzenhanii, comprobantibus & ratum id habentibus præclaris Theologis Saxonix, Misniæ & Thuringiæ. Ipsum volumen, in tres partes distributum est, quarum una, doctrinam; altera, ritus; tertia, bona ecclesiæ complectitur. Doctrina quidem duplex in hoc ordinationis libro comprehensa,

fa, una falsa est, quam heterodoxam appellant, altera vera, quæ Lutherana audit, cujus capita in Augustana Confessione continentur, ea scilicet Confessione, quæ anno seculi Lutherani trigesimo à Principibus, & civitatibus quibusdam, Cæsari est exhibita, & in celebri conventu recitata. Adhæc, profanas loquendi formulas, quæ novitate sua animos conturbant, atque pias aures offendunt, fugiendas quoque docet: contra, quibus phrasibus res sacræ omnium tutissime ab ecclesiæ Ministris efferri possint, solide non minus ac eleganter inculcat: quod iis de causis factum est, ne petulanti novitatis affectatione à proprietate sermonis ecclesiastici apud Oldenburgenses & Jeverenses discedatur. Est enim diligentia, digna piis & eruditis sacerdotibus, propter concordiam ecclesiæ, loqui cum ecclesia. Nam petulans mutatio, vel errores parit, vel dissidia, & plerumque periculosis erroribus via sternitur, quando plerique, piscatoriam Spiritus S. simplicitatem nauseantes, sub integumento ornatus atque elegantiae alicujus, *ναίβοφωρίας* introducunt, & ecclesiam DEI, ejusdemque successum & florem interturbant, ac, quanta possunt audacia, infringunt. Quod ipsum, ut divus Comes præcaveret, hunc, de quo dixi, librum publicavit, solidum sane ac exasciatum, & per universas suas regiones sanxit, ut secundum eum, veluti normam, omnes conciones instituerentur, erroresque cum illo pugnantes refutarentur.

§. X.

§. X. Quum vero liber ille sit repetitio doctrinae salutaris & orthodoxae, non absque causa quaesitum fuit: qua ratione in eo *corpus doctrinae* Philippi Melanchthonis, ejusdemque *examen*, ut vocatur, *ordinandorum*, tanquam norma, quam Pastores in docendo & judicando sequerentur, ecclesiis Jeverensibus potuerit commendari? Nam vel superficialia scripti inspectio evincit, solideque commonstrat, quod Philippus in eo Synergismum stabiliat, quod de Filio DEI minus orthodoxe sentiat, usum legitimum rerum adiaphorarum pervertat, Evangelium cum lege confundat, justitiam fidei imperfecte & ambigue proponat, nec satis perspicue distinguat inter justitiam imputatam, & novitatem vitae inchoatam, quod communicationem idiomatum non recte definiat, neque doctrinam de Sacramentis sufficienter tradat & explicet, sed ambiguis & flexiloquis loquendi formulis, Calvinismo bipatentes portas aperientibus, in eodem utatur, ita, ut D. Jacobus Andreae, acerrimi iudicii, magni zeli, magnaeque pietatis Theologus, verissime dixerit, *permulta in eo falsa esse, quae in aliorum gratiam sunt scripta, & quae Saxoniae Elector ex scholis & ecclesiis suis velit exterminata.* Quod si tales errores, capitales certe, scripta haec Melanchthoniana contineant: quem igitur ad modum laudare ea potuit liber ordinationis, veluti normam, confitendi, proponendi & defendendi in terris Jeverensibus fidem? Hic pra-

præmonendum illud duco, Selneccerum, cui ob eruditionem, & agendi dexteritatem, in componendo libro ordinationis præcipuæ erant partes, nominis Melanchthoniani permagnum fautorem, quin & admiratorem fuisse, adeo, ut in *recitationibus* suis scribere non vereatur: *qui Philippum non agnoscit Præceptorem, eum necesse est, merum esse asinum, & beanum superbissimum: unus Philippus nobis sufficit, nec indigemus novis monstratoribus.* p. 328. Inprimis, CORPUS ejus DOCTRINÆ, permagni semper fecit, &, *post Biblia, meliorem librum non extare*, intrepide asseveravit. Ex quo factum, ut splendidissimis encomiis illud extolleret, &, quibus admovebatur provinciis, ceu normam & formam doctrinæ, hunc in modum commendaret, *ut, qui diversum ab eo sentiret, is defectio- nis à communi Præceptore, & consequenter à Luthero ipso argueretur, & schismatis nomine suspectus haberetur.* Hos vero Selnecceri conatus, intentione equidem non mala susceptos, nec ferre, nec silendo approbare potuit D. Martinus Chemnitius, ob judicii acumen permagni semper habitus: hinc in epistola, Brunovici Ao. clō 15 LXXI. scripta, de corpore doctrinæ Philippi, sub quo Crypto-Calviniani, virus Sacramentarium ecclesiis Saxonis & Anhaltinis obtrusuri, morbidæ causæ præsidium quærebant, sequentem in modum judicavit: *de scriptis Philippi reverenter sentio, & ea propter methodum & utiles expli-*

e catio-

cationes amo ; sed scripta illa non possunt esse norma doctrinae, cum sint privata scripta, & in illis quaedam sint controversa, ut in loco, de arbitrio & cæna Domini. Atque ideo etiam, Ao. cl. l. LXIX. & LXX. in CONVENTU SERVESTANO, cum propositum fuisset, ut corpus illud Witebergense ab omnibus ecclesiis pro norma doctrinae reciperetur, recusatum hoc fuisset. Cumque Commissarii peterent, sibi ostendi, quid in illo corpore desideraretur, monstrarunt ipsis ad oculos in multis locis errores. Hæc atque alia considerans Selneccerus, & penitus introspectans ad secretiora illa studia & consilia Philippi, quæ certe pro incrustando Calvinismo satis strenue militabant, examen & corpus doctrinae Melanchthonianum non amplius, ceu normam quandam infallibilem, Pastoribus commendavit, sed illud propter methodum, elegantiamque styli, & utiles explicationes, uti aliis provinciis, ita & Oldenburgensibus ac Jeverensibus, legendum atque observandum præscripsit: in Theologia, hanc ob causam ait in recitationibus l. c., non habemus methodum meliorem, quam in scriptis Philippi, ex Philippo phrasas & verba, apta rebus, ac definitiones petimus. Addo & hoc, Selneccerum hujus scripti commendatione, non respexisse posteriores libri editiones, paulo ante, aut post Lutheri obitum, magno cum scandalo immutatas, & à Philippistis fœdatis, insertis & adjectis iis, quæ cum simplicitate & puritate doctrinae manifestissime pugna-

gnabant, sed primam libri editionem, quæ Wittebergæ A. cto Io. XXI. vidit lucem, consideravit, illibatam certe, nec erroribus coinquinatam, & quam ipse Lutherus tanti fecit, ut eam, in præfatione scripti de servo arbitrio, contra Erasinum, *invictum libellum, non solum immortalitate, sed canone quoque ecclesiastico dignum*, appellitarit.

§. XI. Et hoc illud publicum ordinationis ecclesiasticæ scriptum est, hoc publicum confessionis Jeverensis symbolum, quod cura ingenti, impensis maximis, studio ac labore indefesso, inclytus Oldenburgerum Comes publicavit, eoque, diffuentes ecclesias coadunivit, disjunctas copulavit, atque dispersas collegit. Nemo credat, nos illud scripturæ sacræ libris, quos Viri, divino afflatu percussi, consignarunt literis, æquare, quemadmodum Quantius & Meppelensis fingebant, imo libenter fatemur, ne quidem cum Augustana Confessione, communi omnium Protestantium calculo approbata, id hac in parte pari passu ambulare. Est enim atque manet ecclesiæ particularis Homologeticum, ad quod non tam fides ipsa, quam externa ejus publica professio, in tractu saltem Jeverensi, examinabatur. Esto etiam, unum atque alterum ex Crypto-Calvinianis, & Hardenbergii pullis, subscriptionem libri recufasse. Quid tum? Num inde puritati doctrinæ, in libro ordinationis expressæ, quicquam decedet? haud certe magis, atque ipsi decessit Evengelio, quod Judæis fuit scandalum, gentibus vero, stultitia. Nam unius

rei plures sunt fines. Recusatio illa, à Quantio & Mep-
 pelensi facta, hoc commodi præstitit, ut multorum
 hominum corda & cogitationes revelarentur, quæ
 prius latebant absconditæ, & latuissent diutius, nisi per
 librum hunc detectæ, & in publico congressu, in lucem
 quasi protractæ fuissent. Interim, quæ immortalis
 DEI gratia fuit, tota Ostringia, Wangerlandia, & Rust-
 ringia, librum istum, tanquam præclarum depositum,
 & magni pretii thesaurum, Ao. cl. l. LXXVI. appro-
 bavit, atque, ut nihil in eo fuerit mutatum vel innova-
 tum, summis viribus operam dedit. Et ad hanc sen-
 tentiam, conceptis verbis, sequentibus annis alii sub-
 scripserunt, Viri, doctrina pariter & vitæ sanctimonia
 conspicui. Horum nomina, sicuti in manu scripto
 codice, ex archivo piissimi Principis mei, ad me perve-
 nerunt, suppeditabo, & cum lectore communicabo.
 Ac primo quidem loco, ex Ecclesia *Hohenkirchenfi*, ma-
 nu menteque subscripserunt Jodocus Edzardi, Lubertus
 Glanæus, Balthasar, & Theodorus Thobingii; ex
 Pastoratu & Paroecia *Niendana*, Ulricus Zyadonius,
 Casp. Major, Christoph. Zyadonius Zwiterda; ex *Sil-
 lenstedensi*, Daniel Thomas, Eilhard Roverus, Engelber-
 tus Johannis, Antonius Wagner; ex *Schortensi*, God-
 fried Artius, Joh. Japetus; ex *Middochensi*, Rudolphus
 Nicol. Frisius; ex *Oldorfensi*, Rudolph Frisius; ex *Min-
 sensi*, Ulferdus Rittenius, Joh. Pylstickerus; ex *Sandensi*,
 Joh. Wantcher, Romerus Christoph. Howidanus; ex
 San-

Sandalensi, Ægydius Lyranus, Joh. Eckelius, Frideric. Bakhuf. Gerhard Prætorius; ex *Tettenfi*, Edzard. Ludolphus Middochius, Joh. Glaserus; ex *Clevernenfi*, Joh. Wegenerus; ex *Pakenfi*, Fridericus Boso, Arnoldus Rudolphi; ex *Heppensi*, Richardus Sandenius; ex *Wiar densi*, Theophilus Carbo, Joh. Winthorst; ex *Hobensiefiana* ecclesia, Onias Theodoricus; ex *Wüppelensi*, Joh. Sartorius, Henr. Rennecherus; ex *Wadwardensi*, Georgius Henetus, Reinerus Ligarius; ex *Westrumensi*, Joh. Emberus, Gerdhard Alvius, Gerhard Bakhuf; ex *VViefelfensi*, Christophorus Rudolphi; ex ecclesia in *insulâ VVangerogenfi*, Hermannus Lenzius, Jacobus Wantſcherus; ex urbe & metropoli *Jeverensi*, Gerhardus Howickius, Georg. Auriga, Gerhardus Sartorius, David Herenius, Joh. Major, Henricus à Garle, Theorus Bakhufius, Martin. Lenzius, Mauritius Georg. Brandesius, & Joh. Nigrinus, verbi ~~verbi~~ divini ministri, sinceritate vitæ, & gravitate docendi, quondam inclyti, quorum Virorum merita, quæ in cœtum DEI puriorem extant summa, nulla unquam ætas conticescet, nec hominum negligentia obliterabit. Quibus præmissis, pergo nunc ad ea sigillatim commemoranda, quæ circa urbem, in qua colloquium fuit habitum, evenerunt. Non describam autem hoc loco totum Dynastiæ Jeverensis tractum, nam hoc ad officium Cosmographi spectat, sed ea tantû annotabo, quæ antiquitatem sapiunt, & præ cæteris observationem quandam merentur.

LOCO, UBI HABITUM COLLO-
QUIUM, URBE JEVERA.

§. I.

Jevera, antiquis Gevesandum appellata, totius Dynastiae propugnaculum est, metropolis ac epitome, non procul ab ostio Jadae, in Visurgim & Oceanum germanicum semet exonerantis, sita. Distat Aurica tribus, Embda quinque, & Oldenburgo sex lapidibus, arcemque habet tormentorum numero, & rerum bellicarum abundantia munitissimam, quae alto aggere, & profundissima fossa cincta, muro lateritio clauditur. Edo VVimmeckenensis, permultis immunitatibus, beneficiisque, eandem auxit, & postea amplificavit atque excoluit Maria, ac tam plurima in ea sede perfecit, quae nomen ejus immortalitati consecrarunt. Aliquamdiu Capitaneis Ostringiae fuit obnoxia, atque à Comitatu Oldenburgensi separatas rationes habuit, quoad vixit Maria Jeverensis; verum enim vero, hac mortua, comitatu illi inserta, perpetuoque juncta fuit, usque ad tempora Antonii Güntheri. Post hujus decessum, Principes Servesla-Anhaltini eandem susceperunt administrandam, & cura virtuteque sua hodie-num tenent & tuentur, & legibus & judiciis, perbene constitutis, cum laude moderantur.

§. II. Ex paucis horarum intervallis, pharus & insula